

Falšovanie mincí na hrade Jasenov

S fenoménom falšovania sa v dejinách ľudstva stretávame od najstarších čias po dnešok. Falšovali sa nielen mince, ale aj pečate, listiny, šperky a podobne.

V dejinách Slovenska, ako súčasť Uhorska jedným z vrcholných období falšovania peňazí bolo 16. a 17. storočie. Vďaka neustáleným pomerom po porážke pri Moháči (1526), mocenskému súpereniu medzi Ferdinandom I. a Jánom Zápoľským a teda oslabeniu centrálnej moci, ale aj ekonomickému oslabeniu Uhorska sa šľachte otvárala možnosť na využitie tejto situácie vo svoj prospech. Feudáli na svojich panstvách a hradoch dávali raziť falošné mince, napr. Gabriel Drugeth na svojom hrade Jasenov /Komáromy 1893, 1899/, František Bebek na hrade Krásna Hôrka, na hradoch Čičava, Muráň /Huszár 1969/, Uhrovec, Trebišov, Filákov, Hričov /Slivka 1992; obr. 1/. V snahe dosiahnuť čo najväčší zisk pri čo najmenších nákladoch sa pri výrobe fals snažili ušetriť hlavne na mincovnom materiáli, na drahom kove.

Ešte jeden dôležitý faktor je potrebné uviesť na osvetlenie situácie. Do toliarového obdobia patrí aj väčšina nálezov poľských mincí na území Slovenska. Ich zvýšený výskyt môžeme pripočítať na vrub zhoršovania zrna uhorskej mince v 16. storočí, zintenzívnenia hospodársko-obchodných a politicko-vojenských stykov Poľska a Uhorska v 17. storočí a nedostatku domácej uhorskej drobnej mince v 2. polovici 16. a v 17. storočí. Uprednostňovanie lepších poľských mincí na našich trhoch viedlo postupne až k ich falšovaniu. V 16. a 17. storočí sa falšovali najmä poľské trojgroše, ktoré ľud nazýval „dutky“ /Hlinka 1973/. Falšovateľská činnosť na slovenských hradoch odráža celkový politicko-hospodársky stav Uhorska. Na základe dochovaných písomných prameňov vieme, že sa tak dialo na hradoch Čičava, Jasenov a Lipovec.

Hrad Čičava neďaleko Vranova mal dôležité postavenie na križovatke diaľkových ciest spájajúcich Vranov a Humenné a na ceste vedúcej od Sárospatuku cez Stropkov na sever do Poľska. Hrad sa stal v roku 1527 majetkom Štefana Drugetha.

Hrad Jasenov /Jasenov, okr. Humenné; obr. 2/ nemal nikdy dôležitú strategickú úlohu. Od svojho vzniku slúžil ako pokladnica pre okolité panstvo. Jeho najstaršie trojuholníkové jadro stálo pravdepodobne už pred rokom 1316. Medzi rokmi 1317 a 1327 sa jeho majiteľmi stali Drugethovia, ktorí ho nepretržite vlastnili až do roku 1644. V troch stavebných fázach /obr. 3/ od prelomu 15. a 16. storočia po začiatok 17. storočia hrad rozšírili a dokonale opevnili. V čase existencie falšovateľskej dielne bol majetkom Gabriela Drugetha.

Na hrade Lipovec pri Prešove razil falošné mince Tomáš Sturczer s druhmi pre majiteľa hradu Jána Zádorffého /Slivka 1992/.

O činnosti falšovateľských dielní na slovenských hradoch, ale aj v jaskyniach, napr. Spišská Teplica – Suchá diera /Soják & Hunka 2003/, či v osadách, napr. Liptovská Mara /Hlinka & Hoššo 1980/ sa dozvedáme prevažne z archeologických nálezov.

Pri zisťovanom výskume na hrade Jasenov /1990-1993, 1996-1999; obr. 4, 5/ sme v priestoroch severovýchodného nárožia vonkajšieho opevnenia medzi nálezovým materiálom objavili zlomky sivých, kvalitne vypálených nádob, ktoré tvarovo predstavujú malé pohárovité nádoby s trojuholníkovým ústím a nataveným povrchom /Strakošová 1998/. S týmto tvarom taviacich téglikov sa stretávame v nálezoch od 14. po prelom 19. a 20. storočia /Hlinka & Hoššo 1980/. Mince nájdené pri výskume /obr. 6, 7/ predstavujú razby od 1. polovice 15. storočia – denár Vladislava I. /1440 – 1444/ z roku 1440, značka I - h, až po 1. polovicu 17. storočia – poltora poľského kráľa Žigmunda III. /1587 – 1632/ z roku 1620 /Nálezy ... 1994, 145, 166/.

Okrem dokladov o falšovaní získaných pri archeologických výskumoch sa vzácné môžeme odvolávať na zachované písomné pramene viažuce sa k tejto činnosti. Takou je aj výpoveď majstra falšovateľa Mikuláša, ktorú podrobne spracoval vo svojej práci už A. Komáromy /1893, s. 647 – 667, 748 – 759/.

Mikuláš bol sedmohradský zlatník, ktorý v roku 1535 pracoval v službách Gabriela z Perína ako kamenár. Neskôr sa usadil v meste Hust a pri jednej z ciest odtiaľ do Prešova ho zajali ľudia Michala Budyho, kapitána hradu Mukačevo, kde sa tiež v tom čase /1537/ razili falošné mince. Po ďalších peripetiách sa však už v roku 1538 objavuje v Humennom na panstve Juraja Drugetha. Počul o ňom, že mal dobre vybavenú peňazokazeckú dielňu, ale podľa jeho svedectva odmietol v nej pracovať. Odtiaľ odišiel k Jurajovmu bratovi Gabrielovi, ktorý ho chcel poslať na hrad Jasenov /obr. 8/, kde sa nepretržite razili mince. Mikuláš popieral vo svojej výpovedi účasť na razení falošných mincí na hrade Jasenov, napriek tomu stál na jej čele /Slivka 1992/. Ďalší dvaja z bratov Drugethovcov – Imrich a Anton povolali /okolo roku 1542/ na Jasenov troch Židov z Poľska a neskôr Juraj Bebek poslal na hrad „celú bandu razičov“, v ktorej bol aj rezbár Michal, Bartolomej Štítnický a Tomáš Sturczer /Komáromy 1893/. Najprv zhotovovali poľské groše, neskôr zlaté florény s menom Ľudovíta II a Ferdinanda I. zo zliatiny striebra a mosadze. Razidlo pre zlaté mince vyhotovil taliansky rezbár Krištof a falošné mince sa dávali do obehu prostredníctvom poddaných. Na hrade Jasenov pripravovali aj časť materiálu pre dielňu na hrade Kamenec /na slovensko-maďarskej hranici, ktorý bol vo

vlastníctve Drugethových/. Na tomto hrade u Antona Drugetha potom Mikuláš pôsobil až dovtedy, kým ho pri jednej z ciest po materiál na hrad Jasenov v roku 1551 nechytali a po súdnom procese popravili /Slivka 1992/.

Aj proti Gabrielovi Drugethovi bola vznesená obžaloba. Falšovanie bolo trestané najprísnejšími trestami /trest smrti a konfiškácia majetku/. Nariadenia však často ostávali iba na papieri, pretože podnet na falšovanie vychádzal často od príslušníkov najmocnejších rodín. Po sťažnosti poľských obchodníkov Ferdinand I. vyzval leleský konvent, aby dal pochytať falšovateľov a uväznil ich na Šarišskom hrade. Ten istý rozkaz dostal aj Ján Literát, tridsiatnik v Humennom /Polla 1971, s.22/. Ján Literát rozkaz kráľa splnil a uväznil v Humennom na tridsiatkovom úrade majstra Mikuláša. Gabriel Drugeth však prikázal svojmu komorníkovi Ladislavovi Sentivánimu, aby Mikuláša oslobodil za každú cenu a ukryl na hrade Jasenov, čo sa aj podarilo. Gabriel za svojho majstra bojoval, pretože bol odborníkom vo svojom remesle /obr. 9 – 11/..

Do celého sporu vstúpil Ferdinand I. Gabrielovi Drugethovi, hrozilo upadnutie do nemilosti, konfiškácia majetku. Iste by trest postihol aj jeho, ale unikol mu riadením osudu. Zomrel náhle, ešte pred procesom začiatkom roku 1552.

Na záver je potrebné zdôrazniť, že ďalšie archeologické výskumy na lokalitách severovýchodného Slovenska a pátranie v archívnych fondoch môže priniesť nové poznatky o tejto problematike.

Dr. Ivana Strakošová

